

preglednimi kartogrami in številnimi barvnimi fotografijami. Imata seznam uporabljene literature, virov in pripomočkov. Na koncu obeh knjig sta krajša povzetka v angleškem in nemškem jeziku.

Predstavljeno delo je prvo in edino te vrste pri nas. Pomeni nadvse dragocen vir in napotek tudi za geografska proučevanja naselij. Sistematizacija pojav in oblik, vrednotenje posameznih stavbarskih posebnosti in dominant ter prikaz njihove neposredne vpetosti v pokrajino so tiste oblike, ki dajejo delu tudi neposredno uporabno vrednost in namembnost. Prepričan sem, da obe predstavljeni knjigi o arhitekturni identiteti pomenita tudi konkreten in dragocen napotek, ki bo nemalo prispeval k oživitvi in ohranitvi razpoznavne podobe slovenskih naselij in pokrajin. Katere tradicionalne vrednote našega stavbarstva razvijati vzporedno in sočasno z novimi stavbarskimi gradivi, gradbeno tehnologijo in s stopnjo stanovanjsko-bivalne kulture, to pa je že neposreden izziv stroki. Prepričan sem, da bo delo zaradi prikazanih in še drugih oblik in vrednot, ki so sistematično razčlenjene in ovrednotene, naletelo tudi med geografi na ugoden odmev in ustvarjalni izziv.

Milan Natek

Marjetka Balkovec: **Občina Metlika. Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja — 20. stoletje.** — Izdal Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana 1994, 284 strani.

Pred nami je sedemnajsta knjiga, ki sodi v vsebinski sklop raziskovalnega projekta "Način življenja Slovencev v 20. stoletju". Dve knjigi sta namenjeni predstavitvi dveh pokrajin v našem zamejstvu (Slovensko Porabje in Rož na Koroškem). Ostalih štirinajst zvezkov je namenjenih predstavitvi prav tolikšnemu številu (dosedanjih) upravno-političnih enot — občin — na Slovenskem. Zadnja, sedemnajsta knjiga je posvečena etnološkemu topografskemu orisu občine Metlika. S tem delom je Bela krajina poleg Pomurja edina slovenska pokrajina, ki je bila s tovrstnimi etnološkimi študijami v celoti raziskana in njihovi izsledki objavljeni v samostojnih knjigah. Zato morda tudi upravičeno pričakujemo, da bomo kmalu dobili sintetični pregled načina življenja v Beli krajini v zadnjih sto letih, kar je tudi ena izmed temeljnih področij in usmeritev sodobnih slovenskih etnoloških raziskav.

Ozemlje metliške občine zavzema skrajni severovzhodni predel Bele krajine, preko katerega vodi že stara kakor tudi nova, današnja cestna prometnica čez Gorjance in povezuje osrednje dolenjske predele s Karlovcem in Liko. Sicer pa strategiji političnega in gospodarskega razvoja že od nekdaj radi poudarjajo, da preko Bele krajine drži najkrajša pot iz Srednje Evrope proti srednjemu Jadranu in osrčju Balkana, ki pa najbrž še dolgo ne bo polnovredno izrabljena. Mnoge

naravne značilnosti, ki jih ponuja obravnavani del Bele krajine, niso bile nikoli optimalno izrabljene za gospodarski in družbeni vzpon in vsestranski razcvet območja. Ob tem se moramo zavedati, da je to v preteklosti mnogokrat preprečevala obrobna in obmejna lega pokrajine, kjer so se prepletali in uveljavljali najrazličnejši vplivi in interesi domačih ali sosednjih državotvornih sistemov. Obmejnost oziroma obrobnost in prehodnost ozemlja sta tisti geografski stalnici, ki dajeta Beli krajini posebna pokrajinska obeležja. V njih je zarisana dokaj samosvoj zgodovinski, gospodarski, kulturni in sploh celostni družbeno-socialni razvoj, ki je zapustil in vtisnil pokrajinskim sestavinam svojevrstno fiziognomijo. Številne pokrajinske značilnosti, ki so nastajale in se razvijale v posebnih družbeno-političnih in gospodarskih razmerah, so se ohranile do današnjih dni, ko tudi izredno naglo izgubljajo svojo pokrajinsko identiteto. Zato si prizadevajo še zlasti tiste nacionalne vede, ki proučujejo način življenja v najširšem pomenu besede ter njegovo materialno in duhovno podstat še posebej, da iztrgajo propadu in rešijo pred pozabo značilne ter pokrajinsko obarvane različice vsakdanjega načina življenja različnih socialnih slojev. To nalogo je zelo spretno in prepričljivo opravila M. Balkovec, ko v samostojni knjigi razgrinja in predstavlja spremembe načina življenja na območju metliške občine v zadnjih sto letih. S to knjigo pa je dobila tudi geografija dragoceno gradivo, ki ga je mogoče in treba razlagati in ovrednotiti tudi z regionalno-geografskega vidika.

Knjiga o občini Metlika je zgrajena na vsebinski zasnovi, ki velja za vse tovrstne študije pri nas. Etnološke topografske značilnosti so prikazane v devetih, vsebinsko in smiselno zaokroženih poglavjih. Uvodoma sta prikazana zemljepisna lega in položaj obravnavanega območja ter njegov zgodovinski in gospodarski položaj, ki je neposredno in korenito vplival na preobrazbo vsakdanjega načina življenja. V drugem poglavju (Notranji ustroj območja, str. 18–90) so prikazane politično-upravna in cerkvena členitev območja ter kulturno-prosvetne in sploh domala vse infrastrukturne dejavnosti, ki so oblikovale in dajale pokrajini vsakdanji utrip v zadnjih sto letih. V naslednjem poglavju je pregledno predstavljen demografski razvoj z nekaterimi značilnimi prebivalstvenimi sestavinami (str. 93–103). V naslednjem obsežnem poglavju je zarisana gospodarski razvoj (str. 94–160). Prikazane in ovrednotene so posamezne gospodarske in druge dejavnosti, ki so v različnih obdobjih dajale vsakdanji kruh Belokranjcem. V petem in šestem poglavju so osvetljene spremembe, ki so nastale zaradi gospodarskega in siceršnjega razvoja na področju poklicne in socialne sestave prebivalstva. Pregledu in zarisu uvajanja novosti v vse oblike dela in življenja, kakršne so se uveljavile v različnih obdobjih ter na različnih področjih, je namenjeno sedmo poglavje (str. 176–219). V naslednjem sta prikazana razkroj in stopnja ohranjenosti tradicionalne kulturne podobe (str. 212–258), tako v primarnih dejavnostih kakor tudi v tradicionalni obrti in rokodelstvu pa v prehrani in stavbarstvu ter stanovanjski opreми, šegah življenjskega kroga, delovnih opravilih, verovanju, zdravilstvu itd. Deveto, to je sklepno poglavje prikazuje etnološko proučenost območja in podaja predloge za nove

raziskave. Številne geografske, zgodovinske družbene, jezikovno-kulturne in druge značilnosti in posebnosti, s katerimi je obdarjena Bela krajina, so že v preteklosti privlačevale raziskovalce različnih področjih, med katerimi so opravili pomembno delo tudi slovenski etnologi. Avtorica predlaga, da bi bilo koristno proučiti še etnološke značilnosti metliške in gradaške obrti, povojni razvoj industrije in z njim povezano deagrarizacijo pa bogato dediščino šeg in navad, način življenja grško-katoliških Žumberčanov, ki so potomci Uskokov, morda še metliško meščanstvo in njegov vpliv na podeželje itd.

Etnološka topografija metliške občine ponuja tudi geografu bogate izsledke, na podlagi katerih je mogoče zarisati posamezne stopnje v razvoju in preoblikovanju pokrajintvornih sestavin in geografskega okolja nasploh. Pojavi in njihove značilnosti, ki opredeljujejo način življenja, so praviloma zarisani s tremi časovnimi mejniki: s stanjem v 2. polovici 19. stoletja, razmerami med obema vojnoma ter spremembami po zadnji svetovni vojni. Prepričan sem, da je to časovno zadosten razpon (okvir), ki ponuja dovolj objektivni vpogled v procese in spremembe, ki so preoblikovali življenjske navade in s tem tudi neposredno vplivali na transformacijo pokrajine. Prav s teh vidikov tudi vrednotimo posamezne zvezke slovenske etnološke topografije, saj ponujajo poleg obilice stvarnih podatkov in prikazov razvojnih teženj in sprememb na različnih področjih tudi globalen vpogled v spreminjanje konkretnega okolja — pokrajine.

Knjiga je opremljena z vsem potrebnim znanstvenim aparatom. Med obsežnim izborom uporabljene literature so poleg drugih navedena domala vsa temeljna geografska dela o Beli krajini. Med njimi pogrešam Plutove Belokranjske vode (1988) ter njegovo študijo "Geografske značilnosti poplavnega sveta Kolpe in njenih pritokov v zgornjem Pokolpju" (Geografski zbornik, XXV., 1985). Med besedilom je 14 tabel in 96 fotografij, in sicer iz različnih obdobj in področij dela in življenja. Na naslovnici je barvna fotografija Metlike, kar poživi zunanjo podobo knjige. Knjigo je natisnila tiskarna Opara v Novem mestu in je izšla v nakladi 1000 izvodov. Izdajo dela so podprli Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, obe belokranjski občini ter Belokranjski muzej iz Metlike.

Milan Natek

Ljubo Lah: **Prenova stavbne dediščine na podeželju — Kras.** — Izdala in založila Dolenjska založba, Novo mesto 1994, 236 strani.

V Seidlovi zbirki, ki jo je leta 1988 zasnovala in sedaj tudi uspešno uresničuje Dolenjska založba v spomin na velikega in pomembnega slovenskega znanstvenika s področja naravoslovja, Novomeščana Ferdinanda Seidla (1856–1942), je izšla že deseta knjiga, znanstveno-raziskovalna monografija "Prenova stavbne dediščine na